

جستاری در باب زندانبانی

فرود شکوه مسقانی*

امیررضا قانع**

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۳/۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۱۰/۱۶

چکیده

بدون شک، کلیه ابزارهای موجود در زندان و همچنین کلیه اقدامات و اعمالی که از جانب مسؤولان زندان صورت می‌گیرد همگی به‌منظور اصلاح و تربیت زندانیان و همچنین بازسازی شخصیت آنان می‌باشد. امروزه غالب کشورهای جهان با هر نوع حکومتی و هر میزان از توسعه، به این مهم دست یافته‌اند که توژم زندانیان در زندان‌ها همه‌روزه روبه فزونی است و در نهایت مجازات زندان برای زندانیان به بن‌بست رسیده است، اگرچه کلیه کشورهای جهان به‌دنبال این امر هستند که مجرمان را اصلاح و تربیت کنند و یا تمهیداتی ایجاد نمایند تا کلیه زندانیان پس از خروج از زندان مجدداً مرتکب جرم نگردند و یا آنکه میزان بازگشت مجدد به زندان و همچنین تکرار جرم از سوی آنان کاهش یابد. همواره باید بر این امر تأکید نمود که زندان‌ها نهادهای پویایی هستند که انسان‌ها از جمله مهم‌ترین و اصلی‌ترین عناصر سازنده آن به‌حساب می‌آیند. باید در نظر داشت که زندان‌ها تنها از مجموعه ساختمان‌ها، حصارها، دیوارها و در یک کلام موجوداتی بی‌جان تشکیل نشده‌اند. کامیابی و ناکامی زندان‌ها را نمی‌توان صرفاً به‌وسیله مجموعه‌ای از دستورالعمل‌ها، قوانین و آیین‌نامه‌هایی که در سطح ملی یا یک نهاد دولتی طرح‌ریزی گردیده‌اند، مدیریت نمود. لازم به ذکر است که عناصر انسانی می‌بایست در هر مرحله مدنظر و توجه قرار گیرد. روش تحقیق و شیوه جمع‌آوری اطلاعات در این پژوهش به‌صورت توصیفی - کتابخانه‌ای با مراجعه به منابع کتابخانه‌ای، مقالات، پایان‌نامه‌ها، قوانین و مقررات، آیین‌نامه‌ها و فیش‌برداری می‌باشد.

واژگان کلیدی: مهارت‌های زندانبانی، نظام زندانبانی، اصلاح و تربیت، زندان، پیشگیری.

* دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیراز.

foroodshokoo@gmail.com

** کارشناسی ارشد مدیریت اصلاح و کیفرهای قضایی دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری (نویسنده مسؤول).

Amirghanej88@gmail.com

مقدمه

جرایم و مجازات‌ها در طول تاریخ بشری همواره با فرهنگ، آداب و رسوم، باورها و اعتقادات هر جامعه‌ای همراه بوده است. درحقیقت، این باورها و اعتقادات دینی و هنجارهای اجتماعی هر جامعه بوده که مفاهیم و مقدار، شدت و ضعف تنبیه‌ها و مجازات‌ها را تعیین می‌کرده است و در هر تمدن و فرهنگی نیز جرایم، تخطی و تجاوز به قوانین و هنجارهای پذیرفته شده اجتماعی آن جامعه به‌شمار می‌آمده است (شمس، ۱۳۸۲، ص ۲). هرچند توسل به زندان در حکومت‌ها از دیرباز وجود داشته است ولی تولد نظام‌های زندانبانی و رشد و گسترش این نظام‌ها بیشتر مربوط به زمانی است که زندان و حبس به‌عنوان یک کیفر اصلی مورد استفاده بشر قرار گرفت و آن زمان را درواقع نیمه نخست قرن هجدهم باید به‌شمار آورد؛ چراکه در آن زمان بود که توسل به مجازات زندان به‌عنوان کیفر اصلی مورد توجه قانونگذاران و مجریان نظام عدالت کیفری واقع گشت. بدین ترتیب و همواره با توسل به مجازات زندان به‌عنوان یک کیفر، رفته‌رفته دیدگاه‌های اصلاحی-تربیتی بشرگرایانه و نیز روش‌های کمی و کیفی آن در اجرا رسوخ نمود و خود منجر به تأسیس شیوه‌ها، روش‌های اداره و آموزه‌هایی در این زمینه گردید که از آن به نظام زندانبانی یاد می‌شود (شمس، ۱۳۸۲، ص ۳). یکی از مهم‌ترین و اساسی‌ترین اهداف بنیادی و ریشه‌ای در اصول زندانبانی، در نظام جمهوری اسلامی ایران، اصلاح و تربیت بزهکاران و بازسازی مجدد روحی و روانی و شخصیتی آنان برای ورودی شرافتمندانه به زندگی اجتماعی آزاد است. بازپروری بزهکار مستلزم شناخت راهکارهای علمی، عملی و تخصصی در حوزه‌های مذهبی، تعلیم و تربیت، حرفه‌آموزی، حقوق و قوانین جزایی، کیفرشناسی و جرم‌شناسی است. جنبه‌های روان‌شناختی شخصیت نابهنجار بزهکاران و متدهای نوین و پیشرفته تعلیم و تربیت و اصلاح و تهذیب اخلاقی و معنوی بزهکاران نیز از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. اصولاً هدف بازپروری آن است که بزهکار را به‌صورتی تربیت کنیم که بتواند به‌خوبی در جامعه فعالیت کند و برای خود و جامعه‌اش، شخصی مفید و با ارزش باشد (قانع و دیگران، ۱۳۹۸، ص ۲). نکته مهم و قابل تأمل آن است که امروزه در زندان‌ها کلیه ابزارها و امکانات و تسهیلات ساختمان، تغذیه، نگهداری، بهداشت و ... همه به‌منظور اصلاح و تربیت، تغییر رفتار و بازسازی شخصیت و بهنجار کردن مجرمان نسبت به خود و جامعه‌ای است که در آن زندگی می‌کنند. از این‌رو مسئله اصلاح و تربیت مجرمان برای بازگشتی سعادتمندانه به

زندگی اجتماعی باید اصل و پایه مسئله زندانبانی و اصلاح و تربیت زندانیان تلقی گردد. این مسئله در دنیا از چنان اهمیتی برخوردار است که از دیرباز و از همان هنگام تأسیس زندان‌های قرون وسطایی و پس از آن زندان‌های مدرن، مورد توجه دست‌اندرکاران و متخصصان نظام‌های زندانبانی بوده است، چندان که در قرن هفدهم پاپ کلمان یازدهم در زندان سن میشل رُم اقدام به تأسیس «خانه اصلاح» نمود و ژان مبیون فقیه فرانسوی در این زمینه دست به تألیف کتاب زد. در قرن نوزدهم به‌منظور اصلاح زندانیان «مکتب زندان‌ها» به‌وجود آمد و در قرن بیستم نیز تلاش‌ها با تأسیس مکاتب دفاع اجتماعی ادامه داشت. پس از جنگ جهانی دوم نیز کیفرشناسان بزرگی در زمینه اصلاح و درمان مجرمان دست به کار شدند و روش‌های مختلفی برای این مهم پدید آمد. در کشور ما ایران نیز اندیشه‌های اصلاح زندان‌ها و تربیت مجرمان به دوران مشروطه بازمی‌گردد. با این همه و از آنجا که زندان در دوران پهلوی وابسته به شهربانی بود، مجال برای پرداختن به آن نبود. پس از پیروزی انقلاب اسلامی، بند ۵ اصل ۱۵۶ قانونی اساسی (تحت عنوان اقدام مناسب برای پیشگیری از وقوع جرم و اصلاح مجرمان) این مهم را از جمله وظایف قوه قضاییه قرار داد و هم‌اکنون نظام نوین زندانبانی ما نیز بر این مبنا نهاده شده است (شمس، ۱۳۸۷، صص ۱۷۲-۱۷۱).

با عنایت به اینکه امروزه یکی از مسائل کلیدی حال حاضر جامعه، مسئله افزایش جمعیت کیفری زندان‌ها می‌باشد، لذا به‌دست آوردن راه‌حلی به‌جهت فرآیند اصلاح و تربیت زندانیان و همچنین جلوگیری از بازگشت مجدد آنان به زندان بسیار می‌تواند مثمر ثمر واقع شود. قوه قضاییه همواره بنابر بند ۵ اصل ۱۵۶ قانون اساسی به‌دنبال این مهم است تا با به‌کارگیری فاکتورهای موجود و همچنین تدوین آیین‌نامه‌ها و بخشنامه‌های مختلف همواره از جمعیت کیفری زندان‌ها بکاهد. لکن به‌عقیده ما همه این امور صرفاً زندان را به‌طور موقت خلوت کرده و تنها راه‌حل مناسب، مسئله خطیر اصلاح و تربیت زندانیان است که در درون زندان‌ها برعهده زندانبانان گذاشته شده است. در صورتی که ما زندان را یک مؤسسه آموزشی فرض کنیم و زندانیان را دانش‌آموزان این مؤسسه، بدون شک در صورتی این دانش‌آموزان می‌توانند در جامعه خود سودمند باشند که کلیه آموزش‌های لازم را به‌نحو صحیح و کامل فراگیرند و به بیان دیگر، فرآیند اصلاح و تربیت بر روی آنان از سوی افرادی آموزش‌دیده و کاربلد صورت گیرد. در این پژوهش پس از بررسی گوشه‌هایی از نظام زندانبانی، درصدد این امر هستیم تا بیان

نماییم نظام زندانبانی نقشی بسیار پررنگ را در فرآیند اصلاح و تربیت زندانبانان، جلوگیری از بازگشت مجدد آنان به زندان و همچنین تکرار مجدد جرایم، خواهد داشت؛ لکن این امر در صورتی محقق می‌شود که زندانبانان به‌طور مرتب آموزش‌های لازم را فراگرفته و به‌نحو صحیح و مطلوب و براساس اصول علمی و تجربیات عملی، این آموزش‌ها را به زندانبان منتقل نمایند.

متأسفانه علی‌رغم اهمیتی که موضوع مطروحه دارد اما پژوهش‌های اندکی در این زمینه صورت گرفته است. اگر بخواهیم به مجموعه پژوهش‌هایی که در این زمینه صورت گرفته است اشاره نماییم، صرفاً می‌بایست به مجموعه آثار ارزشمند جناب آقای علی شمس اشاره نمود؛ چراکه ایشان با توجه به آنکه سال‌ها در این امر (زندانبانی) تجربیات عملی گوناگونی داشته‌اند و به بیان دیگر، معضلات و مشکلات این حیطه را درک نموده‌اند، معذک دست به نگارش آثاری چند در این زمینه زده‌اند. برخی از این آثار که از سوی ایشان نگارش گردیده است عبارتند از: «نظام زندانبانی ایران، رویکردی جدید به نظام زندانبانی بازگشتی سعادت‌مندان، پژوهشی درباره زندانبانی اسلامی، جامعه‌شناسی زندان و ...». همچنین در این زمینه دو مقاله نیز از سوی آقای محمود آقاخانی با عنوان «رفتار با زندانی» و آقای عباس نظیفی تحت عنوان «اخلاق زندانبانی» نگاشته شده و در هریک از این دو مقاله به بیان مجموعه رفتارها و اخلاقیات مورد نیاز زندانبانان اشاره شده است. اما درخصوص مجموعه مهارت‌های مورد نیاز زندانبانان کتابی ارزشمند نیز به‌قلم آقایان عطاءالله محمدی، طاهر تیزدست و سید احمد قانع، تحت عنوان «مهارت‌های زندگی» نگاشته شده است که از سوی انتشارات سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور (نشر راه تربیت) به‌چاپ رسیده است. لازم به ذکر است که درخصوص مهارت‌های زندگی، کتاب‌های زیادی به‌چاپ رسیده است لکن باید در نظر داشت که صرفاً کتاب اشاره شده به مسئله زندان و زندانبانی پرداخته است و سایر کتب تنها از جهت عنوان با یکدیگر مشابهت دارند.

در این پژوهش پس از درک ماهیت و مفهوم نظام زندانبانی و زندانبان، به مفهوم پیشگیری پرداخته‌ایم و پس از بیان ماهیت زندان و فلسفه وجودی آن، برخی از مهم‌ترین مهارت‌های مورد نیاز زندانبانان را نمایان ساخته‌ایم.

۱. نظام زندانبانی و زندانبان

۱-۱. نظام زندانبانی

در ابتدا جهت توضیح این گفتار پرسشی را مطرح می‌کنیم مبنی بر اینکه آیا زندانبانی یک نظام است به این معنا که شامل کلیتی است که دارای اجزای به هم پیوسته هستند و یا اینکه مجموعه‌ای است که با یکدیگر در ارتباط هستند؟ باید گفت که اگر میان اجزای این شیوه‌ها ارتباط و همبستگی وجود دارد که به عنوان یک کل نگریسته شوند، پاسخ روشن است و می‌توان بر آن شیوه‌ها نظام نام نهاد، لیکن اگر چنین ارتباط و همبستگی در قالب یک کلیت متصور نیست، در نهادن نام نظام بر آن شیوه‌ها باید تردید داشت. در مسئله ذکر شده به نظر می‌رسد از آنجا که تمامی جزء به جزء این شیوه‌ها در پی هدفی واحد هستند و به طور پیوسته با هم ارتباط دارند و از آنجا که می‌توان این اجزا را به عنوان یک کلیت (شیوه مرکب از اجزای به هم پیوسته که در پی هدفی واحد هستند و با یکدیگر ارتباط دارند در نظر گرفت) بدین جهت، کاربرد واژه «نظام» یا «نظام‌ها» در امر زندانبانی خالی از اشکال بوده و مناسب به نظر می‌رسد (شمس، ۱۳۸۲، ص ۱۲).

۲-۱. زندانبان

نخستین قدم برای اداره مناسب زندان به خدمت گرفتن نیروی انسانی آموزش دیده و کارآمد در زندان‌ها است و یک مدیر زندان بایستی از تمامی جهات از جمله آموزش‌های مرتبط و تجربه، دارای صلاحیت کافی برای انجام وظیفه خود باشد و تمامی کارکنانی که به نوعی وظیفه مراقبت از زندانبان را برعهده دارند باید در خصوص شیوه‌های مناسب، از فناوری روز و تجهیزات محدودکننده به خوبی آموزش دیده باشند. آنچه از تعریف زندانبان در پژوهش حاضر مدنظر ما می‌باشد بدین شرح است: زندانبان به کسی گفته می‌شود که وظیفه حراست، مراقبت و کنترل یک محدوده مشخص از افرادی را که مرتکب جرم شده‌اند و در زندان به سر می‌برند را برعهده دارد.^۱ در واقع ملاک از تعریف فوق کلیه افرادی است که با زندانبان سروکار دارند و وظایف فوق‌الذکر، از جمله حراست، مراقبت و ... را نسبت به آنان عهده‌دار شده‌اند. این تعریف می‌تواند افراد متعددی را در زندان‌ها دربر گیرد که به عنوان نمونه برخی از این افراد عبارتند از: مدیر زندان، نگهبانان

۱. ر.ک: بخشی، اصغر؛ تأثیر شغل زندانبانی بر زندانبانان و خانواده آنان، (قابل دسترسی در:

<https://isfahanprisons.ir>).

مراقب زندانبان و سایر افرادی که به موجب آیین‌نامه‌های قانونی و یا موجبات قانونی دیگر وظیفه مراقبت، کنترل و حفاظت از زندانبان را برعهده دارند. لازم به ذکر است که از نظر ما یک زندانبان خوب و ایده‌آل کسی است که در ابتدا بتواند با کار کردن بر نفس خود و به‌نوعی خودسازی، الگوهای لازم را فراگیرد و آن الگوها را به‌صورت عینی و عملی به‌کار برد تا علاوه بر قول و سخن خود، در عمل و با رفتار خود نیز بتواند شاخصی کامل و ایده‌آل برای هدایت و اصلاح زندانبان باشد.

۲. پیشگیری

پیشگیری حاصل مصدر بوده و در لغت به‌معنای جلوگیری، دفع، صیانت، پاسداری، ممانعت، بستن جلو، جلوی وقوع چیزی را گرفتن، هشدار دادن درباره وقوع چیزی و همچنین آگاه کردن و خبر چیزی را دادن است (آقابالا، ۱۳۹۷، ص ۷). واژه «پیشگیری» امروزه در معنای جاری و متداول آن دارای دو بعد است: پیشگیری^۱ یا جلوگیری^۲ کردن، که هم به‌معنای «پیش‌دستی کردن، پیشی گرفتن و به جلوی چیزی رفتن» و هم به‌معنای «آگاه کردن، خبر چیزی را دادن» است. در جرم‌شناسی پیشگیرانه، پیشگیری در معنای اول آن مورد استفاده واقع می‌شود یعنی با بهره‌گیری از کاربرد فنون مختلف به‌منظور جلوگیری از وقوع بزهکاری و با هدف به جلوی جرم رفتن و پیشی گرفتن از بزهکاری است. از نظر علمی، پیشگیری یک مفهوم منطقی تجربی است که همزمان از تأملات عقلانی و مشاهدات تجربی ناشی می‌شود. پیشگیری از جرم یعنی بهره‌گیری از کاربرد فنون مختلف به‌منظور جلوگیری از وقوع بزهکاری و تحدید حدود آن به‌منظور از بین بردن فرصت‌های ارتکاب جرم. از نقطه‌نظر جرم‌شناسی، مراد از پیشگیری، هرگونه فعالیت سیاست جنایی برای تحدید حدود امکان پیش آمدن مجموعه اعمال جنایی از راه غیرممکن ساختن و یا دشوار ساختن احتمال وقوع آنها می‌باشد (جوانفر، ۱۳۸۴، ص ۲). پیشگیری در سیاست جنایی دربردارنده شیوه‌های گوناگونی است که برای جلوگیری از بزهکاری به‌کار می‌رود. این شیوه‌ها از دیدگاه علمی (جرم‌شناختی) عبارت است از هر اقدام سیاست جنایی با هدف محدود ساختن امکان رویداد جنایی از راه ناممکن ساختن، دشوار کردن یا کاستن از احتمال وقوع آن، بدون

1. Prevention.
2. Intervention.

آنکه در این راه بر تهدید کیفر یا اجرای آن تکیه شود (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۷۸، ص ۱۳۶). مفهوم جرم‌شناسانه پیشگیری که در اندیشه نامورانی چون فری بارور شده بود، در میان اندیشمندان امروزی نیز بازتاب داشته است. رمون گسن جرم‌شناس فرانسوی، پیشگیری را مجموعه اقدام‌هایی جز تدابیر کیفری می‌داند که هدف غایی آن محدود کردن گسترده جرائم، ناممکن ساختن، دشوار کردن یا کاستن امکان وقوع جرم باشد. موريس کوسن جرم‌شناس کانادایی نیز پیشگیری را تدابیر غیرقهرآمیز یا غیرسرکوبگری می‌داند که هدف آن، مهار بزهکاری یا کاهش امکان وقوع جرم است (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۸۲، ص ۷).

۲-۱. انواع پیشگیری

جرم‌شناسان، پیشگیری را با توجه به نوع تدابیر پیشگیرانه، به پیشگیری موسع و مضیق تقسیم نموده‌اند. پیشگیری موسع عبارت است از اقدامات کیفری و غیرکیفری در جهت خنثی کردن عوامل ارتکاب جرم. در این مفهوم به هرچه که علیه جرم بوده و بزهکاری را کاهش دهد پیشگیری گفته می‌شود. پیشگیری مضیق عبارت است از مجموعه راهکارهای غیرکیفری که برای مهار بزهکاری مورد استفاده قرار می‌گیرد و به گفته ریمون گسن هدف نهایی آن محدود کردن امکان پیشامد مجموعه اعمال جنایی از راه غیرممکن ساختن، دشوار کردن یا کاهش دادن احتمال وقوع آنهاست بدون این‌که از تهدید کیفر یا اجرای آنها استفاده شود (آقابالا زاده، ۱۳۹۷، ص ۷).

۲-۲. روش‌های پیشگیری

به لحاظ علمی و حرفه‌ای، پیشگیری از جرم و جرم‌شناسی پیشگیرانه همانند دیگر گرایش‌ها و زیر مجموعه‌های جرم‌شناسی، موضوعاتی میان‌رشته‌ای هستند که برپایه علوم و مفاهیم گوناگون قرار دارند. این علوم و مفاهیم نیز همانند هر رشته دیگر، مولد نظریه‌ها و تجربیات علمی هستند که جنبه‌هایی از آنها نسبی و متأثر از متغیرهایی چون زمان، مکان، شرایط اقلیمی، فرهنگ، اقتصاد، محیط اجتماعی و هنجارها و ... می‌باشند. امروزه پیشگیری در حوزه جرم‌شناسی، تا آنجا مورد اهتمام و استقبال واقع گردیده که به یکی از گرایش‌های اصلی جرم‌شناسی کاربردی به نام «جرم‌شناسی پیشگیرانه»^۱ تبدیل شده است. تعاریف ارائه شده از پیشگیری بسیار متنوع و به صورت موسع و مضیق می‌باشد. براساس یافته‌های جدید، موفقیت در امر پیشگیری مستلزم همکاری نهادهای

1. Prevention criminology.

مختلف اجتماعی در این زمینه است. برای مثال، ارائه آموزش‌های گوناگون در دوران تحصیل بویژه در کتب درسی از جمله روش‌های غیرکیفری است که می‌تواند موجب پیشگیری از بزهکاری و بزه‌دیدگی کودکان و نوجوانان گردد (محسنی، ۱۳۹۴، ص ۵۷).

۲-۱. انواع پیشگیری از جهت مراحل و زمان ارتکاب جرم

این شیوه تقسیم، با الهام از پیشگیری در علم پزشکی و براساس الگوی سلامت عمومی سازمان بهداشت جهانی شکل گرفته و در سه مرحله اجرا می‌گردد:

الف) پیشگیری نوع اول: مخاطب آن عموم جامعه بوده و بر دشوار نمودن شرایط ارتکاب جرم متمرکز است. این نوع از پیشگیری، مرحله قبل از ارتکاب جرم را دربر می‌گیرد.

ب) پیشگیری نوع دوم: ناظر بر افرادی است که در آستانه ارتکاب جرم قرار دارند و هدف آن شناخت و شناسایی اولین نشانه‌های بزهکاری و مبارزه با آن می‌باشد. این نوع از پیشگیری، آستانه ارتکاب جرم را مورد توجه قرار می‌دهد.

ج) پیشگیری نوع سوم: با هدف مراقبت بر عواقب و مدیریت چالش‌هاست. این نوع از پیشگیری، مرحله پس از ارتکاب جرم را مدنظر قرار می‌دهد (محسنی، ۱۳۹۴، ص ۵۷).

۲-۲. انواع پیشگیری از جهت روش و دامنه اقدام

الف) پیشگیری اجتماعی: عبارت است از روش‌ها و اقدامات انجام شده توسط سازمان‌ها و نهادهای دولتی و غیردولتی، خارج از نظام عدالت کیفری با هدف کاهش عوامل خطرناک و زمینه‌ساز اعمال مجرمانه یا خشونت‌بار (Bruce & Chandre, 2016).

پیشگیری رشد مدار (رشد نگر)^۱ یکی از مهم‌ترین انواع پیشگیری اجتماعی است.

ب) پیشگیری وضعی: به مجموعه اقدامات کاهش‌دهنده فرصت ارتکاب انواع خاص جرم اطلاق می‌گردد. فرآیند کاهش فرصت، از طریق مدیریت، طراحی یا دگرگون‌سازی محیط به اصولی‌ترین شیوه ممکن تحقق می‌یابد. بدین ترتیب، ارتکاب جرم، به قضاوت تعداد زیادی از مجرمین، دشوارتر، خطرناک‌تر یا دارای مزایا، پاداش، قابلیت بخشش و معافیت کمتر می‌گردد (Clark, 1997).

۱. عبارت است از مداخله در مراحل مختلف رشد کودکان و نوجوانان در معرض خطر بزهکاری، به منظور پیشگیری از شکل‌گیری تمایل و گرایش به ارتکاب جرم و شامل اقداماتی ناظر بر گروه‌های خاص کودکان و نوجوانان و نهادهای اولیه جامعه‌پذیری مانند خانواده، مدرسه، گروه همسالان، می‌باشد و هدف از آن، حذف یا بهبود عوامل خطرناک و ایجاد عوامل حمایتی، برای تقویت مقاومت افراد در مقابل گرایش به بزهکاری در آینده است (محسنی، ۱۳۹۴، صص ۵۷-۵۸).

۳. زندان^۱

آنچه که فرهنگ لغات در معنای لغوی زندان به آن اشاره کرده‌اند عبارت است از: بندی‌خانه و یا جایی که محکومان و متهمان در آن نگهداری می‌شوند (عمید، ۱۳۶۳، ص ۱۳۲۶). برخی از نویسندگان، زندان را محل نگهداری افرادی دانسته‌اند که محکوم به حبس یا مجازات سالب آزادی هستند (صفاری، ۱۳۸۹، ص ۱۱۸). در حال حاضر تنها تعریف قانونی ارائه شده از زندان، براساس ماده ۳ آیین‌نامه اجرایی سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور مصوب ۱۳۸۴/۹/۲۰ می‌باشد که در تعریف زندان بیان کرده است: «محلی است که در آن محکومانی که حکم آنان قطعی شده است با معرفی مقامات قضایی صلاحیت‌دار قضایی و قانونی برای مدت معین یا به‌طور دائم به‌منظور تحمل کیفر، با هدف حرفه‌آموزی، بازپروری و بازسازی نگه‌داری می‌شوند». لازم به ذکر است که آنچه از تعریف زندان مدنظر ما می‌باشد عبارت است از اینکه زندان محلی است که در آن محکومانی که به‌موجب حکم مقامات صلاحیت‌دار قضایی و یا قانونی، محکومیت آنان قطعی شده است به‌جهت حفظ امنیت اجتماعی و رعایت حقوق شکات اعم از حقوق عمومی و یا حقوق خصوصی و سایر حقوق زندانی به‌استثنای آنچه در حکم وی قید شده است و به‌منظور اصلاح و تربیت و بازپروری به‌واسطه جلوگیری از تکرار جرم، نگهداری می‌شوند. با توجه به تعریف ذکر شده چند مسئله مدنظر است که در ادامه به آن اشاره می‌شود.

اولاً زندان، محل و مکانی به‌خصوص است که باید متناسب با اهداف ذکر شده فوق بنا گردد. ثانیاً زندان به‌منظور فراهم آوردن امنیت اجتماعی و گرفتن درس عبرت برای افراد متخلف و کسانی که قصد ارتکاب جرم را دارند ایجاد شده است. ثالثاً زندان به‌جهت حفظ حقوق شکات و جبران زیان‌هایی است که به آنها وارد شده است. رابعاً زندان مکانی است که در آن حقوق زندانیان نادیده گرفته نخواهد شد و همچنین بین زندانی و جامعه حالت ثبات و ارتباط سالم و متقابل برقرار است به‌نوعی که حس انتقام‌گیری مجرمین از جامعه بعد از آزادی کاملاً از بین رفته است. خامساً یکی از بارزترین و مهم‌ترین اهداف تشکیل و به‌وجود آمدن زندان، اصلاح و تربیت زندانی است. در واقع زندان محل اصلاح و تربیت زندانیان و بازگشت مجدد آنان به اجتماع به‌صورت سازگار می‌باشد. سادساً زندان محل نگهداری محکومانی است که به‌موجب مقامات صلاحیت‌دار

1. Prison.

قضایی و یا قانونی، حکم آنها قطعی شده است. سابقاً تعیین محل نگهداری زندانیان در داخل زندان برعهده مسؤولین زندان می‌باشد، تا با توجه به اوضاع و شرایط داخلی زندان و شناخت شخصیت زندانی محل نگهداری وی را مشخص نمایند (شمس، ۱۳۷۵، صص ۱۹-۱۷).

۳-۱. فلسفه وجود زندان

پیدایش و فلسفه وجودی زندان ظاهراً از دو امر نشأت گرفته است که در ادامه به آن دو اشاره خواهیم کرد.

الف) عشق به آزادی: نخستین مسئله در پیدایش زندان، عشق و علاقه بیش از حد انسان به آزادی است. به‌واقع سلب آزادی از انسان، شکنجه‌ای سخت و جبران‌ناپذیر برای وی محسوب می‌شود. بر این اساس زندان به‌عنوان نوعی تنبیه مورد استفاده قرار می‌گیرد (شمس، ۱۳۷۵، ص ۲۲).

ب) اصلاح و تربیت: در نظام جمهوری اسلامی ایران، فلسفه وجودی زندان بینش اصلاحی و تربیتی بوده و زندان فرصت مغتنمی است که مددجویان باید از این فرصت به‌نحو احسن برای پاکسازی روح و روان و جسم خویش با توسل به معنویات و آموزه‌های دینی بهره‌برداری و استفاده کنند.^۱ به‌نظر می‌رسد که یکی از روشن‌ترین و مهم‌ترین علل پیدایش زندان مسئله مهم و خطیر اصلاح و تربیت بزهکاران بوده است.

۴. مهارت‌های زندانبانی

۴-۱. مهارت کنترل استرس

به‌طور کلی هر نوع رویدادی در زندگی انسان‌ها می‌تواند به‌نوعی استرس محسوب گردد. هریک از انسان‌ها براساس محرک‌های زندگی (محیطی، اجتماعی، میان فردی) برداشت‌ها و تفاسیر متعدد و متفاوتی از وقایع دارند و اینکه کدام‌یک از مجموعه وقایع برای افراد استرس محسوب می‌گردد بستگی به نوع برداشت افراد دارد.

۴-۱-۱. تعریف استرس

برای اولین بار دانشمندی به‌نام هانس سلیه مسئله استرس و واکنش افراد را نسبت به

۱. حمیدی، ابراهیم؛ فلسفه وجودی زندان در اسلام بینش اصلاح و تربیت، مورخ ۱۳۸۹/۲/۱۳، (قابل دسترسی در: <https://www.farsnews.com>).

آن مورد بررسی و آزمایش قرار داد. تعاریف متعددی از استرس ارائه گردیده اما آنچه که از این موضوع مدنظر ما هست عبارت است از «یک تجربه هیجانی منفی که با تغییرات روانی، بیوشیمیایی، رفتاری و شناختی همراه می‌باشد». لازم به ذکر است که مجموع این تغییرات به شدت تحت تأثیر ارزیابی افراد از موقعیت‌های استرس‌زا می‌باشد. ممکن است یک رویداد در فردی استرس‌زا باشد اما بر دیگری بدون استرس. مجموعه رویدادهای آسیب‌زا چه شدید و چه خفیف، در درازمدت نیز موجب آسیب‌های جسمانی، روانی و اجتماعی می‌گردد (محمدی، تیزدست و قانع، ۱۳۸۹، ص ۴).

۴-۱-۲. کار در زندان و استرس

زندان محلی است که دارای جوی مقتدرانه و منضبط می‌باشد و همچنین محل نگهداری شبانه‌روزی افراد است. غالباً جمعیت زندان‌ها بیش از ظرفیت موجود است و این امر موجب می‌گردد تا زندانیان در طول اقامت تنش‌ها و برخوردهای زیادی را با یکدیگر داشته باشند. به‌طور کلی مجموعه شرایط و عوامل زیر موجب می‌گردد تا کار در زندان یک کار پُر استرس تلقی گردد:

- ۱- فی مابین تعداد زندانیان و زندانبانان تناسب وجود ندارد و اغلب زندانبانان از نظر تعداد کمتر هستند.
- ۲- به‌لحاظ عدم تناسب در تعداد، نظارت کاهش یافته و آمار رفتارهای آسیب‌زا افزایش می‌یابد.
- ۳- زندگی در زندان یکنواخت بوده و محرک‌های محیطی اندک می‌باشد.
- ۴- زندانبانان غالباً با اموری چون فرار، درگیری و شورش از جانب زندانبان سروکار دارند.
- ۵- اغلب زندانبانان این ترس را دارند که زندانبان پس از آزادی برای آنان و خانواده‌هایشان ایجاد مزاحمت نمایند (محمدی، تیزدست و قانع، ۱۳۸۹، ص ۱۵).

۴-۲. مهارت کنترل خشم

پرخاشگری و میزان خشمی که افراد در طول زندگی روزمره خود آن را تجربه می‌کنند غالباً با یکدیگر متفاوت است. به‌طور کلی خشم مقدمه و لازمه ورود به مرحله پرخاشگری است. خشم از جمله هیجانات اساسی انسان‌ها بوده و پرخاشگری نیز جنبه عملی چنین هیجاناتی می‌باشد. اکثر مردم در زمان عصبانیت هیچ‌گاه به مرحله‌ای که بخواهند به دیگران آسیب برسانند نمی‌رسند، اما در مقابل افرادی هستند که در نتیجه خشم و عدم

توانایی در کنترل آن، گاه مرتکب رفتار مجرمانه می‌گردند (Btrum & Verhangen, 2006).

۴-۲-۱. تعریف خشم

از آنجا که خشم از جمله هیجانات پیچیده انسان‌ها است لذا ارائه تعریف مناسبی از آن کار مشکلی است. مع‌ذلک تعریفی که از خشم ارائه گردیده عبارت است از: «مجموعه واکنش‌های انسان که ناشی از عصبیت، خصومت در نتیجه ناکامی، تحقیر، تهدید، بی‌عدالتی و نظایر اینها می‌باشد». لازم به ذکر است که خشم واکنشی طبیعی و احساسی است که، به صورت جسمانی و هیجانی از سوی اشخاص نشان داده می‌شود. به‌طور کلی مجموعه رفتارهای خشونت آمیز را به دو طبقه کلی می‌توان تقسیم نمود:

الف) رفتارهای خشونت آمیز واکنشی: عبارت است از خشم یا پاسخی تلافی‌جویانه که نسبت به یک عامل تحریک‌آمیز واقعی یا ذهنی ارائه می‌شود. لازم به ذکر است که در این رفتارهای خشونت‌آمیز اشخاص بدون توجه به هدف و عاقبت رفتارشان، خشم خود را نشان می‌دهند.

ب) رفتارهای خشونت آمیز کنش‌گرا: غالباً این رفتارها بدون دلیل خاصی اتفاق می‌افتند و مبتنی بر هدف می‌باشند. افرادی که به این نوع از رفتارها توسل جسته‌اند بر این باور هستند که خشونت روشی کارآمد و مقبول به جهت دستیابی آنان به برخی از اهداف موردنظرشان خواهد بود. به‌طور معمول، مجموعه رفتارهای کنش‌گرا از زمان کودکی به‌دست می‌آیند. به‌عنوان نمونه، کودکی که برای به‌دست آوردن وسیله مورد علاقه خود دوست خود را کتک می‌زند نمونه‌ای از این نوع پرخاشگری را از خود ابراز می‌نماید (محمدی، تیزدست و قانع، ۱۳۸۹، ص ۱۶).

۴-۲-۲. عوامل بروز خشم

مجموعه علل و عوامل بروز خشم به دو صورت درونی و بیرونی ارائه می‌گردند. اگرچه این عوامل می‌توانند به صورت کاملاً مجزا عمل نمایند اما غالباً به صورت ترکیبی از دو عامل مزبور ابراز می‌شوند. به‌طور کلی می‌توان مجموعه عوامل بروز خشم را در موارد زیر خلاصه نمود.

۴-۲-۲-۱. احساسات جسمی و ذهنی افراد

این نوع حالت‌ها در واقع مجموعه محرک‌های جسمانی و ذهنی هستند که نقطه شروع و

شدت خشم در افراد می‌باشند. حالت‌های مزبور اموری را چون خستگی، درد، مصرف انواع مواد مخدر و الکل، اضطراب و ... دربر می‌گیرند(محمدی، تیزدست و قانعی، ۱۳۸۹، ص ۲۸). عدم کنترل دقیق زندانبانان، که از طرفی ناشی از افزایش جمعیت آنان و همچنین کاهش جمعیت زندانبانان و از طرف دیگر ناشی از عدم داشتن مهارت‌های لازم زندانبانان در رابطه با اداره زندانبانان است، یکی از جدی‌ترین علل این موارد است.

۴-۲-۲. مشکلات محیطی

اموری چون سروصدای زیاد، آلودگی هوا، گرما و سرمای شدید و شلوغی از جمله محرک‌های محیطی هستند که موجب ابراز خشم از سوی افراد خواهند شد. به‌عنوان نمونه، مواردی چون ازدحام جمعیت در زندان‌ها، کم بودن نور، محدودیت در رفت‌وآمد و ... از جمله موارد محیطی تأثیرگذار در بروز خشم از سوی زندانبانان می‌باشند(محمدی، تیزدست و قانعی، ۱۳۸۹، ص ۲۸). مهم‌ترین مشکلی که در این زمینه به‌طور جدی امروزه مدنظر است مسئله ازدحام جمعیت زندانبانان است که خود مشکلات دیگر از قبیل سروصدای زیاد، محدودیت در رفت‌وآمد، عدم رعایت بهداشت و ... را دربر دارد.

۴-۲-۳. تفکرات شخصی

اینکه دیگران با ما چگونه رفتار می‌کنند نتیجه برداشتی است که ما نسبت به آنان در ذهنمان داریم. نوع برداشت و بروز رفتار، ارتباط نزدیک و تنگاتنگی با یکدیگر دارند. هنگامی که افراد با یکدیگر در تعامل هستند برداشت‌های متفاوتی از خود می‌کنند که گاهی درست و در برخی موارد اشتباه می‌باشد. به‌طور کلی در صورتی که برداشت ما از دیگران شامل موارد زیر باشد، در این صورت احتمال بروز خشم از سوی ما افزایش می‌یابد. مسخره شدن، مورد پرخاشگری قرار گرفتن، حس حقارت، مورد ظلم واقع شدن، تهدید شدن، متحمل انواع آسیب شدن، شنیدن دروغ، حس دور زده شدن و نظایر اینها همه و همه بستگی به نوع برداشت ما از افراد دارد. لازم به ذکر است در صورتی که افراد دیدگاهی خشک و غیرقابل انعطاف داشته باشند بسیار زودتر دچار خشم خواهند شد(محمدی، تیزدست و قانعی، ۱۳۸۹، صص ۲۹-۲۸). به بیان دیگر، درصد قابل توجهی از بروز مشکلات ناشی از خشم، برگرفته از نوع تفکر و برداشت ما نسبت به دیگران است. لذا انعطاف‌پذیری و مثبت‌اندیشی در این مواقع، تا حد زیادی می‌تواند مثر ثمر باشد.

۴-۲-۳. شیوه‌های کنترل خشم

به‌طور کلی شیوه‌های کنترل خشم را به دو دسته می‌توان تقسیم نمود که در ادامه به آنها خواهیم پرداخت.

۴-۲-۳-۱. خودآگاهی هیجانی

در مواقعی که ما در موقعیتی خشم‌برانگیزانه قرار داریم میزان آگاهی و شناخت ما از هیجان‌ها و احساساتمان در موقعیت‌های مختلف نقش مهمی در کنترل خشم خواهند داشت که به این مرحله خودآگاهی هیجانی می‌گویند. هنگامی که افراد در مرحله خودآگاهی هیجانی قرار می‌گیرند دو عامل مهم در کنترل خشم آنان مؤثر است: یکی آن که با گفتن عبارات «من عصبانی نیستم»، «اکنون به دلیل ناراحتی بیش از حد ممکن است معقولانه رفتار ننمایم» و «من خشمگین هستم» مانع از تسلط خشم بر رفتارمان گردیم و دوم آن که با گفتن جمله «من خشمگین هستم»، در پی علل خشم خود می‌کوشیم. به‌طور معمول علت عمده خشم ما عوامل بیرونی نمی‌باشند بلکه نوع برداشت و تفکر ما از افراد است که غالباً منجر به بروز خشم از سوی ما می‌گردد که به این نوع از برداشت‌ها افکار منفی و ناکارآمد گفته می‌شود. در بیشتر مواقع افکار منفی و ناکارآمد در نتیجه این باور غلط هستند که همه افراد همیشه می‌بایست صحیح رفتار نمایند، اما در صورتی که به این مهم برسیم که همه افراد همیشه ممکن نیست صحیح و درست رفتار کنند، لذا این باور منطقی می‌تواند نقش بسزایی در میزان کنترل خشم ما داشته باشد. به‌عنوان نمونه، زندانبانی که در حال سرشماری و آمار گرفتن است و در حین کار متوجه می‌شود که یکی از زندانیان در تختش مانده و برای سرشماری و آمارگیری حاضر نگردیده است، در این صورت ممکن است افکار زیر به ذهن زندانبان خطور کند و در نتیجه این افکار خشمگین گردد: الف) قصد اذیت کردن مرا دارد. ب) دروغ گفته و تمارض می‌کند. پ) قصد گرفتن انتقام از من را دارد. ت) قصد انجام توطئه جدید را دارد (محمدی، تیزدست و قانعی، ۱۳۸۹، ص ۳۲).

۴-۲-۳-۲. خنثی نمودن خشم

به‌منظور خنثی نمودن خشم از دو روش بلندمدت و کوتاه‌مدت استفاده می‌گردد. روش بلندمدت، مجموعه روش‌هایی است که آستانه تحمل ما را در مواقع بروز رویدادهای خشم‌برانگیز افزایش می‌دهند. به‌طور کلی با ممارست و تمرین قادر خواهیم بود خشم

خود را کنترل کنیم. از جمله مهم‌ترین روش‌های بلندمدت عبارتند از: ورزش‌های هوازی، تنفس صحیح و مقابله با افکار منفی.

در زمان پی بردن به مجموعه افکار منفی می‌بایست در ابتدا کلیه این افکار را زیر سؤال ببریم و در نهایت با عنایت به مجموعه فنون زیر به دنبال تغییر آنها باشیم:

۱- به دنبال ادله مخالف افکار منفی باشیم.

۲- اگر کسی جای شما بود با قرار گرفتن در موقعیت مشابه چه برداشتی می‌کرد.

۳- در صورتی که یکی از نزدیکانتان همچون شما برداشت می‌کرد، چطور وی را منصرف می‌کردید.

اما مهم‌ترین روش‌های کوتاه‌مدت خنثی کردن خشم عبارتند از: تنفس عمیق، روش حواس پرتی (منظور انحراف از موضوع اصلی و سرگرم نمودن خود به موضوعی دیگر می‌باشد) و ترک موقعیت (محمدی، تیزدست و قانعی، ۱۳۸۹، صص ۳۵-۳۳).

۳-۴. وظایف اخلاقی زندانبانان

۳-۴-۱. رسیدگی به مشکلات فردی زندانبان

غالب زندانبان دارای انواع مشکلات جسمی و روحی می‌باشند که در بیشتر مواقع تحت تأثیر این مشکلات مجدداً مرتکب جرایم متعددی می‌شوند. لذا به منظور اصلاح و درمان آنان ابتدا باید علل و عوامل بروز جرایم توسط زندانبانان شناسایی گردد تا در نتیجه آن معلول نیز از بین برود. یک نمونه مشکلات جسمی، نقص عضو و یا غیرطبیعی بودن اعضای بدن است که معمولاً به افراد نوعی حس حقارت را می‌دهد و در نتیجه والدین این افراد مکلف هستند که توجه بیشتری به آنان داشته باشند اما بعضاً عکس این عمل اتفاق می‌افتد. لازم به ذکر است که این‌گونه افراد، کلیه اشخاص سالم را به نوعی دشمن خود تلقی می‌نمایند و در واقع ارتکاب جنایت را برای خود نوعی حق می‌دانند. در مقابل، مشکلات روحی است که دربرگیرنده انواع و اقسام بیماری‌های عصبی می‌باشد همچون اضطراب، افسردگی، ترس‌های مرضی، هیستری، بیماری‌های جنون‌آمیزی چون اسکیزوفرنی مانیا و نظایر اینها که همگی از جمله مواردی هستند که بعضاً افراد زندانی، به دلیل دارا بودن این شرایط، ارتکاب عمل مجرمانه را نوعی حق برای خود می‌دانند (نظیفی، ۱۳۷۴، ص ۳۰).

۳-۴-۲. دوست خوب بودن و تبدیل شدن به الگو برای زندانبان

هر فردی به خصوص زندانبان به منظور اصلاح و تربیت نیازمند یک الگوی مناسب

می‌باشند. بیشتر مددجویان هنگامی که قصد اصلاح و هدایت خود را نیز دارند، در ابتدا الگوهای عینی را مشاهده می‌کنند و نوع رفتار و نحوه برخورد مربیان با خود را مدنظر قرار می‌دهند. در واقع الگو، نوعی واقعیت عینی به اجسام و اشخاص است که ابتدا در ذهن تصور می‌گردد. به عقیده ما زندانبان خوب فردی است که در ابتدا بتواند با خودسازی لازم الگوهای صحیح و سالم را به صورت عینی به اجرا درآورد؛ چراکه براساس آن رفتار، گفتار و به‌طور کلی شخصیت وی نمونه بارزی به‌منظور هدایت و اصلاح زندانبان مدنظر قرار گرفته می‌شود.

برخی از ویژگی‌های اخلاقی عملی که یک زندانبان خوب و کامل می‌بایست همواره در نظر داشته باشد عبارت است از: تواضع، صبر و تحمل، حیا، توکل به پروردگار، صادق بودن، امر به معروف و نهی از منکر، اخلاص به خداوند و نظایر اینها که همگی از ویژگی‌های مهم اخلاقی عملی است و زندانبانان را به یک الگوی عینی مناسب تبدیل می‌نماید (نظیفی، ۱۳۷۴، ص ۳۰).

۴-۴. ویژگی‌های رفتار با زندانبان

۴-۴-۱. باور به فطرت پاک انسان‌ها

با آنکه ارتکاب بزه و جنایت همواره به جنبه حیوانی انسان مربوط می‌شود، مع‌ذکب به دلیل آنکه می‌بایست با زندانبان به‌منظور اصلاح و تربیت برخورد گردد لذا توجه به پاک فطری آنان حتی در افراد مجرم موجب می‌گردد تا شرایط لازم به‌منظور هدایت و تربیت آنها هرچه زودتر فراهم شود. لازم به ذکر است که برای تحقق این امور می‌بایست کلیه امکانات، ابزارها و لوازم اصلاحی و تربیتی موجود در زندان، مناسب با وضعیت‌های روحی، روانی، اخلاقی و به‌طور کلی شخصیت فرد زندانی باشد (آقاخانی، ۱۳۷۵، ص ۲۶).

۴-۴-۲. پذیرش بدون قید و شرط

به‌منظور اصلاح و تربیت زندانبان، ضمن آنکه می‌بایست همواره به‌صورت یک انسان آسیب‌دیده وی را در نظر بگیریم، همچنین بایستی از کلیه قضاوت‌های اخلاقی و قانونی نسبت به وی دوری نماییم؛ زیرا مرجعی که می‌بایست کار قضاوت را انجام دهد به وظیفه خود به‌نحو احسن و مطلوب عمل کرده است. فلذا یک زندانبان خوب نیز باید به وظیفه خود که همانا اصلاح و تربیت و تغییر شخصیت زندانی است به‌نحو مطلوب و کامل عمل نماید و از هرگونه قضاوت‌های اخلاقی و شخصی نسبت به فرد بزه‌کار

خودداری نماید(آقاخانی، ۱۳۷۵، ص ۲۷).

۴-۳-۴. دقت، باریک‌بینی، صبر و امیدواری

زندان‌ها محل نگهداری افرادی است که مثال بارز آسیب‌های اجتماعی، روانی، زیستی، تربیتی و خانوادگی جامعه می‌باشند. لذا دقت و باریک‌بینی در کوچک‌ترین حالات و رفتار زندانیان نه تنها ما را نسبت به علل و انگیزه‌های رفتاری بزهکاران آشنا می‌سازد همچنین موجب می‌گردد تا در اعمال و بکارگیری روش‌ها و اقدامات اصلاحی و تربیتی، برخورد صحیح و مقتضی صورت گیرد. با توجه به آنکه شکل‌گیری رفتار بزهکارانه در فرد زندانی مدت زمان طولانی را به خود اختصاص داده است، لذا از بین بردن آثار این رفتارها و اصلاح و تربیت زندانیان نیز به همان میزان، به صبر و صرف مدت زمان قابل ملاحظه‌ای نیازمند است. بنابراین صبور بودن در روند اصلاح و تربیت زندانیان و همچنین تغییر افکار، رفتار و به‌طور کلی شخصیت بزهکاران امری ضروری و الزامی می‌باشد که همواره بایستی مدنظر زندانبانان قرار گیرد(آقاخانی، ۱۳۷۵، ص ۲۸).

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

نتیجه

با عنایت به فضای خاص حاکم بر زندان‌ها و همچنین وجود فرهنگ‌های خاصی که در زندان‌ها حاکم است، درموردی که بزهکاران در دوران گذران حبس خود رها گردند و تنها به جنبه سزادهی حبس بسنده گردد، نه تنها نمی‌توان از تکرار مجدد جرایم جلوگیری نمود بلکه باید منتظر بود تا چه در فضای زندان‌ها و چه پس از خروج از زندان نیز شاهد تکرار مجدد جرایم باشیم. باید به این نکته توجه داشت که زندان‌های نظام‌هایی که فاقد برنامه‌های مؤثر اصلاحی و تربیتی کارآمد در دوران حبس می‌باشند، روزبه‌روز متورم‌تر خواهند شد. تکرار مجدد جرایم، بزرگ‌ترین تالی فاسد این نظام‌ها محسوب می‌شود که نشان از ناکارآمدی و ضعف این زندان‌ها می‌باشد. در فرآیند اصلاح و تربیت زندانبانان یکی از مهم‌ترین اقدامات، افزایش سطح بهداشت روانی و عزت نفس در همه بزهکاران با هر نوع جرم و ویژگی‌های شخصیتی می‌باشد. در صورتی که برنامه‌های اصلاحی و تربیتی ما به شکلی درست و علمی و با بکارگیری نیروی انسانی مؤمن، متخصص، علاقه‌مند و کارآمد صورت گیرد بی‌شک تأثیرات بسیار مؤثر و سازنده‌ای به جهت افزایش میزان عزت نفس زندانبانان و خودشکوفایی آنها خواهد داشت.

اگر زندانبانان نسبت به شخصیت خود آگاهی و شناخت پیدا کنند و همچنین با جامعه و با خدای خود به‌نحو صحیح و مطلوب ارتباط برقرار نمایند، میزان عزت نفس در آنان افزایش یافته و به خودشکوفایی روحی و روانی خواهند رسید و در نهایت در افکار، رفتار و شخصیت آنان تغییرات سازنده و مطلوب صورت می‌گیرد که این تحولات موجب می‌گردد تا زندانبانان پس از آزادی از زندان مجدداً مرتکب جرم نگردند بلکه به‌صورت کاملاً سعادتمندانه به زندگی خود در جامعه ادامه دهند. به عقیده ما نظام زندانبانی نقشی بسیار پررنگ را در فرآیند اصلاح و تربیت زندانبانان، جلوگیری از بازگشت مجدد آنان به زندان و همچنین تکرار مجدد جرایم خواهد داشت. زندانبانی در واقع نظامی است میان‌رشته‌ای و چندبعدی. یک زندانبان خوب فردی است که علاوه بر داشتن علم مدیریت، به‌میزان قابل توجهی (حداقل متوسط به بالا) بر علمی چون، روان‌شناسی، جامعه‌شناسی، علوم تربیتی و مددکاری اجتماعی و سایر مهارت‌های مورد نیاز این شغل تسلط داشته باشد و بتواند به‌نحو مطلوب و علمی کلیه داده‌های دریافتی خود از این علوم را در فرآیند اصلاح و تربیت زندانبانان بکار گیرد. در این صورت است که می‌توان انتظار داشت که نظام زندانبانی در فرآیند پیشگیری از تکرار مجدد جرایم از سوی

زندانیان و همچنین بازگشت سعادتمندانه آنان به جامعه مؤثر واقع گردد. واقعیت این است که از مهم‌ترین و اصلی‌ترین نیروهای تأثیرگذار بر روان، رفتار و به‌طور کلی شخصیت زندانیان، زندانبانان می‌باشند. لذا به‌منظور اینکه این افراد بتوانند تأثیرات بسیار مطلوب و سازنده‌ای بر شخصیت زندانیان بگذارند می‌بایست در انتخاب آنان نهایت دقت و وسواس را به‌خرج داد؛ چراکه صرف داشتن تخصص و دانش در زندان‌ها کافی نمی‌باشد، بلکه افزون بر دانش، انگیزه و علاقه‌مندی و عشق به کار نیز الزامی می‌باشد. لذا اگر کارکنان دارای تخصص کافی و لازم باشند اما از انگیزه و علاقه لازم نسبت به کار خود برخوردار نباشند نخواهند توانست تأثیرات سازنده و مطلوبی را بر روی زندانیان داشته باشند. مع‌ذک در ساختار نظام زندانبانی می‌بایست سعی گردد که زندانبانان افزون بر داشتن دانش، تخصص و تعهد، دارای انگیزه، علاقه و عشق به کار نیز باشند تا در نهایت، اهداف چنین نظامی نیز برآورده گردد.

با عنایت به کلیه مطالب ذکر شده، در ادامه پیشنهادهایی را به‌جهت کارایی هرچه بهتر و مؤثرتر نظام زندانبانی ارائه خواهیم نمود.

- ۱- ضرورت ایجاد دستورالعمل‌های اجرایی به‌جهت وحدت رویه در مناطق آموزشی.
- ۲- بهره‌گیری و استفاده از اساتید مجرب به‌منظور آموزش علوم و دانش مورد نیاز نظام زندانبانی.
- ۳- بهره‌گیری و استفاده کامل از تکنولوژی آموزشی.
- ۴- برگزاری آموزش‌ها در قالب کلاس درس و ایجاد تنوع در ارائه آموزش‌ها.
- ۵- رعایت عدالت آموزشی به‌جهت بهره‌گیری کلیه کارکنان از دوره‌های برگزار شده.
- ۶- ضرورت تشکیل نهادهای نظارت‌کننده بر عملکرد زندانبانان در درون زندان‌ها به‌صورت کاملاً علمی و مطلوب.

فهرست منابع

الف. منابع فارسی

۱. آقابالازاده، لیلا؛ انواع پیشگیری از جرایم از منظر قرآن کریم، مجله مطالعات راهبردی علوم انسانی، شماره سیزدهم، ۱۳۹۷.
۲. آقاخانی، محمود؛ رفتار با زندانی، ماهنامه اصلاح و تربیت، دوره قدیم، شماره پانزدهم، ۱۳۷۵.
۳. بخشی، اصغر؛ تأثیر شغل زندانبانی بر زندانبانان و خانواده آنان، (قابل دسترسی در: <https://isfahanprisons.ir>).
۴. جوانفر، عباس؛ پیشگیری از جرم و جایگاه قضایی در آن، مجله اصلاح و تربیت، دوره قدیم، شماره سی و نهم، ۱۳۸۴.
۵. حمیدی، ابراهیم؛ فلسفه وجودی زندان در اسلام بینش اصلاح و تربیت، (قابل دسترسی در: <https://www.farsnews.com>).
۶. سازمان جهانی بهداشت؛ برنامه آموزش مهارت‌های زندگی، ترجمه ربابه نوری قاسم‌آبادی و پروانه محمدخانی، نشر معاونت امور فرهنگی و پیشگیری سازمان بهزیستی کشور، تهران، ۱۳۷۹.
۷. شمس، علی؛ پژوهشی درباره زندانبانی اسلامی، نشر اداره کل زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی خراسان، مشهد، ۱۳۷۵.
۸. شمس، علی؛ رویکردی جدید به نظام زندانبانی بازگشتی سعادت‌مندان، نشر راه تربیت، تهران، ۱۳۸۲.
۹. شمس، علی؛ نظام زندانبانی ایران، نشر راه تربیت، تهران، ۱۳۸۷.
۱۰. صفاری، علی؛ کیفرشناسی، تحولات و مبانی و اجرای مجازات سالب آزادی، نشر جنگل، تهران، ۱۳۸۹.
۱۱. عمید، حسن؛ فرهنگ عمید، جلد دوم، نشر امیرکبیر، تهران، ۱۳۶۳.
۱۲. قانع، امیررضا؛ عالی، مرضیه؛ درویش، حسن و رمضانیان فهندری، هادی؛ تبیین اصول و مبانی تربیت اسلامی در اصلاح و تربیت زندانبانان، مجله هدایت و بازپروری، شماره پنجم، تهران، ۱۳۹۸.
۱۳. محسنی، فرید؛ جرم‌شناسی، نشر دانشگاه امام صادق، تهران، ۱۳۹۴.
۱۴. محمدی، عطاءالله؛ تیزدست، طاهر و قانع، سید احمد؛ مهارت‌های زندگی، نشر راه

تربیت، تهران، ۱۳۸۹.

۱۵. نجفی ابرندآبادی، علی حسین؛ (تقریرات) مباحثی در علوم جنایی، پیشگیری از

جرم، به کوشش مهرداد رایجیان اصلی و شهرام ابراهیمی، تهران، ۱۳۸۲.

۱۶. نجفی ابرندآبادی، علی حسین؛ پیشگیری از بزهکاری و پلیس محلی، مجله تحقیقات

حقوقی دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، شماره بیست و پنجم و بیست و

ششم، تهران، ۱۳۷۸.

۱۷. نظیفی، عباس؛ /اخلاق زندانبانی، ماهنامه اصلاح و تربیت، دوره قدیم، شماره هفتم،

تهران، ۱۳۷۴.

ب. منابع لاتین

18. Bruce , David & Gould, Chandre, The War against Cause of crime: Advocacy for Social Crime Prevention in the face of Tougher Law Enforcement. June 2016, (in: www.researchgate.net/publication/301275797).
19. Btrum, Randy & Verhagen, David, Assessing and Managing Violence Risk in Juveniles, the Guilford press, 2006.
20. Clark, Ronald, Situation a crime prevention: successful case studies, 2nd ED, Itarrow and tteston Publishers, Guilderlond, New York, 1997, (in: <http://www.popcenter.org>).

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

A Research on Prison Officer Position

Forood Shokouh Mosghani*

Amirreza Ghane**

Received: 27/12/2018

Accepted: 25/05/2019

Abstract

Principally, the tools available in the prison, as well as the actions and measurements of the prison authorities, are aimed at correcting and rehabilitating prisoners. Today, most countries in the world, with all kinds of government and level of development, have come to realize that inmate inflation in prisons is increasing day by day, and prison sentences are finally coming to a standstill in spite of the fact that all countries around the world are trying to correct and train criminals, and to make arrangements for all prisoners not to return to prison after their release or at least to reduce the rate of return to prison. It should always be emphasized that prisons are dynamic institutions that human beings are among the most important and constituent elements of it. It should be borne in mind that prisons do not consist solely of buildings, fences, walls, and in one word inanimate beings. Therefore, prison failure or success cannot be managed solely by means of guidelines, laws, and by-laws that enacted by the state. It should be noted that human elements must be considered at every stage. The research and data collection method in this study is descriptive with reference to library resources, articles, rules, regulations and bylaws.

Keywords: Prison Officer Skills, Prison System, Correction, Prison, Prevention.

---

* Ph.D Student of Criminal Law and Criminology at Shiraz Branch of Islamic Azad University.

foroodshokoo@gmail.com

** MA in Judicial Correction and Criminal Justice at University of Judicial Sciences and Administrative Services.

Amirghanej88@gmail.com